

alföld

IRODALMI, MŰVÉSZETI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT

PARTI NAGY LAJOS
SZIJJ FERENC
VASADI PÉTER
VERSEI

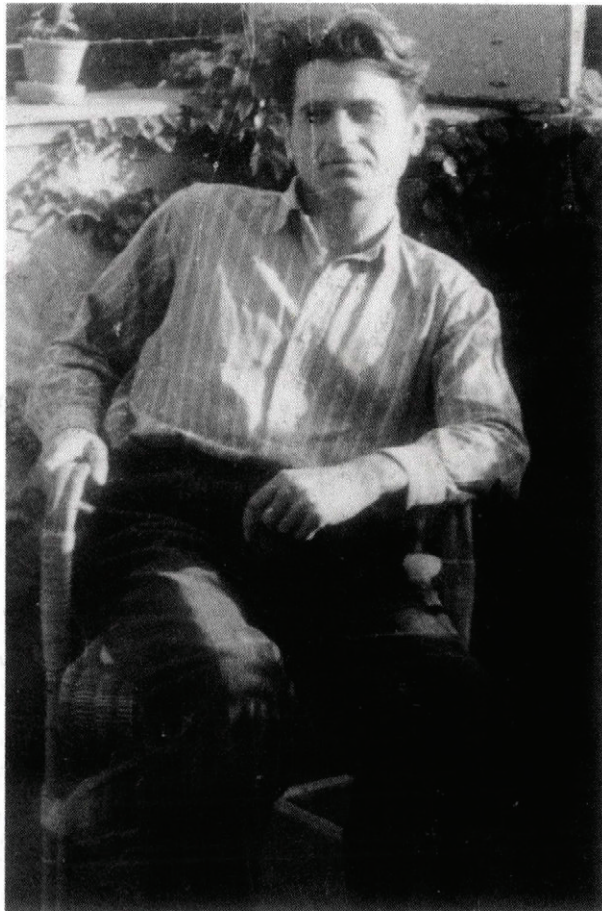
BÁLINT PÉTER
MÁRTON LÁSZLÓ
PRÓZÁJA

„NINCS RÉS,
NINCS UTOLSÓ ABLAK?”
MÉSZÖLY MIKLÓSSAL
BESZÉLGET
MÉSZÁROS SÁNDOR

KULCSÁR SZABÓ ERNŐ
OLCSVAI NAGY GÁBOR
TANULMÁNYA

„A KORTÁRS LEVELEI”
KASS JÁNOS
SOROZATA

VAJDA MIHÁLY
KRITIKÁJA

NEGYVENHETEDIK ÉVFOLYAM

1996/9

alföld

NEGYVENHETEDIK ÉVFOLYAM — 1996. SZEPTEMBER

- 3 PARTI NAGY LAJOS verse: Egy bőrönd repülő
5 SZIJJ FERENC verse: [Részlet]
6 MÁRTON LÁSZLÓ: Jacob Wunschwitz igaz története (regény — 1. rész)
24 FEKETE VINCE versei: Mielőtt szeretetét, Sava már!
25 Z. KOVÁCS ZOLTÁN versei: Séta egy korfordulón
28 BÁLINT PÉTER: A halál tornácán (novella)
41 VARGA IMRE versei: A fal kívülről, Egy boldog kert ügyében
42 VASADI PÉTER versei: A futás anatómiája II., A keresztelő

- 44 KASS JÁNOS: A kortárs levelei (Negyvenöt év)

műhely

- 46 „Nincs rés, nincs utolsó ablak?” (MÉSZÖLY MIKLÓSSal beszélget
MÉSZÁROS SÁNDOR)

tanulmány

- 57 TOLCSVAI NAGY GÁBOR: Dolgok a szövegben
(A reprezentáció egy példája Mészöly Miklós prózájában)
67 KULCSÁR SZABÓ ERNŐ: A „befejezett” műalkotás — a befogadás
illúziója és az olvasás retorikája között
(Az esztétikai tapasztalat nyelviségének kérdéséhez)

szemle

- 75 BAZSÁNYI SÁNDOR: Grammantika (Parti Nagy Lajos: Esti kréta)
79 OLÁH SZABOLCS: Egy felejtésellenes kritikai gyakorlat imperatívusza
(Szigeti Csaba: A hímfarkas bőre)
85 TÖRÖK LAJOS: A hagyományértés útján (Dobos István:
Alaktan és értelmezéstörténet)

képek

Negyvenöt év (MÉSZÖLY MIKLÓS és POLCZ ALAINE —
KASS JÁNOS fotói)

KÖVETKEZŐ SZÁMAINK TARTALMÁBÓL

FERDINANDY GYÖRGY hangjátéka, NÁDAS PÉTER novellája
BÁRDOS LÁSZLÓ, KOVÁCS ANDRÁS FERENC versei
MÁRTON LÁSZLÓ regényrészlete, SZABÓ MAGDA esszéje
JUHÁSZ ERZSÉBET, KÁNTOR LAJOS, LÁSZLÓFFY ALADÁR írása

*Megjelenik Debrecen Megyei Jogú Város Önkormányzata,
Hajdú-Bihar Megye Önkormányzata,
a Nemzeti Kulturális Alap,
a József Attila Alapítvány
és a Soros Alapítvány támogatásával*

IRODALMI, MŰVÉSZETI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT

ACZÉL GÉZA főszerkesztő
KERESZTURY TIBOR
MÉSZÁROS SÁNDOR szerkesztők
SZIRÁK PÉTER munkatárs

kiemeli a szerző, hogy a szakasz végén felhívja a figyelmet ennek hiányára.) Főleg a recepciótörténeti összefoglalás elmulasztása veti fel azt a kérdést, vajon a történeti megértés feltételei között legitimálhatók-e a tanulmány szövegében olyan fogalmak, amelyeknek az értelmezői hagyományban (akár csupán jelölők szintjén) való jelenlétét nem igazolja a szerző.

Még egy észrevételünknek kell hangot adnunk, ami inkább a „novellatípus” terminus használatának következetlenségeiből adódik. Úgy érezzük, zavart okoznak a fogalom használatában az ilyen kijelentések, mint például: „Az anekdota Tömörkény valamennyi novellatípusában szerkezetalakító hatású.” Vagy: „A keretes elbeszélés Gozsdu Elek jellegzetes novellatípusa, de a századvégen úgyszólván minden elbeszélő élt ezzel a formával.”, mert hisz egy másfajta, az életművek immanens kategorizációjára vonatkozó osztályozási rendszerre utal.

Dolgozatunk végső konklúziójaként Dobos István könyvének elsősorban tudomány-metodológiai jelentőségét kell hangsúlyoznunk. Azon kevés kutatóink közé tartozik a szerző, akik az irodalomértés újabb szemléletformáinak meghatározó szerepét hangsúlyozva fordulnak irodalmi hagyományunkhoz. Dobos tanulmányának sokoldalú szempontrendszere kialakításával mindezek mellett nemcsak elemzési mintákat nyújt a történeti kutatások számára, de utakat nyithat a századvég prózairodalmának későbbi részletvizsgálata felé. (Csokonai)

TÖRÖK LAJOS

A morális pánik és a biopolitika

JOHN FEKETE: MORAL PANIC: BIOPOLITICS RISING

„Úgy tűnik, hogy a magát mentális egészségnek és társadalmi jólétnek feltüntető biopolitikai erkölcsi pánik korunk morális betegsége.” Amit John Fekete korunk morális betegségének nevez, arról a magyar olvasó hál'Istennek jószerével azt sem igen tudja, hogy micsoda. S miközben Fekete remek könyvét olvasom, az a legfőbb óhajom, hogy ne is tudja meg sohasem. Épp eleget szenvedtünk már fanatikus mozgalmak szülte totalitarizmusoktól! Márpedig a hátborzongató jelenség, mellyel John Fekete oly erőteljesen szembesít bennünket, magán hordja a totalitarizmus betegségének félreismerhetetlen tüneteit. Mielőtt azonban hozzáfognék a jelenség elméleti taglalásához, hadd ismertessek meg az olvasóval néhány Fekete által leírt storyt. Fekete maga is úgy gondolja, hogy a jelenség megértetésének legjárhatóbb útja a „story telling”. Igaz, Fekete nemcsak s talán nem is elsősorban megértetni akar; hiszen kanadai olvasói, legyenek akár a biopolitika meggyőződéses harcosai, akár tehetetlen, mert magukat megfélemlíteni engedő nézői annak, ami történik, netán szenvedő alanyai a biopolitika sikeres manővereinek, tisztában vannak a jelenség mibenlétével. Fekete tehát nemcsak ismertet, hanem bírál, és mindenek előtt *figyelmeztet*: a biopolitika vírusa, minthogy kétségtelenül befészkelte magát a kanadai college-ok és egyetemek világába, minthogy a különféle

szinteken megfertőzte a kanadai kormányzat szerveit és képviselőit is, komolyan veszélyezteteti a liberális demokráciát. De a bíráló és figyelmeztetés legjobb módjának is a storytelling-et tekinti. „E könyv, merem remélni, egy nagyon erőteljes történetet ismertet. Valójában azonban számos történetet mesél el. Hangsúlyoznom kell, hogy a történetek kanadaiak, jóllehet tanulságaik ilyen vagy olyan módon nemzetközi jellegűek. (...) Okulásul szolgálhatnak mások számára. Az itt tárgyalt történetek maguk is, és persze a story-telling vitathatatlanul kritikusnak tűnik majd fel. Megeshet, hogy kritikus a radikális akarat vonatkozásában is. (...) Csakhogy az utópikus akarat hozama éppoly negatív lehet mint hiánya.”

Nos, híven Fekete szelleméhez, mint mondtam, én is néhány történet ismeretével kezdem. A liberális demokráciák hagyományos világában e történetek nagyon is nem mindennapiak; nekünk azonban, azoknak az évjáratoknak legalábbis, melyeknek módjában állott megtapasztalni a kommunizmust még a maga virágjában, mutatis mutandis nagyonis ismerőseknek tűnek: s biztosan jobban megvilágítják az olvasó számára, hogy mi is az a biopolitika, azon belül a biofeminizmus, mint bármilyen elméleti okfejtés.

Lássuk először dióhéjban a University of West Ontario King's College-ában tanító Heinz Klatt professzor történetét. 1991 áprilisában, miután befejezte a másodéveseknek tartott gyermekpszichológia kurzusát, néhány gyengébb hallgató-nője megvádolta azzal, hogy szexuálisan zaklatta őket az órákon... Amiről Klatt vádlói azt állították, hogy zavarta őket, az a következő volt: Állításuk szerint Klatt a kurzus hatvan hallgatója közül egyvalakivel túlságosan személyes hangot ütött meg, minthogy a hallgatónt „Lucky Lucy”-nak becézte. Klatt esetében, meséli Fekete, a vádban valami sajátos ironia rejlik. Klatt viselkedése ugyanis nagyon formális, a leghatározottabban ellenére van az északamerikai bizalmaskodás, s soha sem szólítja diákjait becenéven. A „lucky” (boldog) jelző — atipikusan — úgy született, hogy Klatt megpróbált emlékezni a hallgató nő nevére, Lucretia, s nem tudta felidézni, hogy az vajon „look”-kal vagy „luck”-kal kezdődik-e. Maga Lucy nem emelt panaszt: semmi baja nem volt a professzorral, s miután megindult Klatt ellen az eljárás, írt is egy levelet a védelmében az egy főből álló tribunálnak. A college-nak írott leveleiben ettől kezdve „Lucky Lucy”-nak írta magát alá.

A vádat emelő diákok különben azt is felpanaszolták, hogy óráin illetlen nyelvet és analógiákat használ. A lányok első menstruációjának emocionális jelentőségéről beszélt, a szoptatás jelentőségét elemezve meg női melleket emlegetett. Mindezek alapján a molesztálásügyi biztosok (nem tudom hogyan lehetne lefordítani normális magyarrá a „harassment officer”-t, valószínűleg sehogy, hiszen már az a tény is abnormális, hogy van ilyen) elítélték Klattot, mielőtt még egyáltalában informálták volna a vádakról, s így jelentést tettek a rektornak. Klatt soha nem látta a felejelentést, soha nem volt alkalma találkozni vádlóival és keresztkérdéseknek vetni alá őket. A panasztétel után két hónappal kapott egy levelet a rektortól, melyben az értesítette, hogy fegyelmi eljárás indult ellene, ami azt eredményezheti, hogy elbocsátják. Egy teljes évre volt szüksége a college-nak ahhoz, hogy a molesztálási eljárást lefolytassa: pontosan egy évvel az első levél kézhezvétele után kapott Klatt egy másodikat is, melyben értesítették, hogy nem sértett meg semmiféle szabályt, s így felmentik a szexuális molesztálás vádjá alól. Mint kide-

rült, a döntés már nyolc hónappal előbb megszületett, a rektor azonban valamilyen okból nem tartotta fontosnak azonnal értesíteni erről a vádlottat, minden esetre a döntés közlését visszatartotta. Nem kért bocsánatot, szó sem volt semmiféle kártérítésről, s jöllehet Klatt ártatlannak bizonyult, a rektor azt állította, hogy a panasztevők sem könnyelműek, sem rosszindulatúak nem voltak. Kifejezte azt a meggyőződését, hogy a panasztevők őszinték voltak, s a molesztálásügyi tanácsadókat fairnek és hivatásuk magaslatán állóknak nevezte.

Klatt azon kevesek közé tartozik, akik tiltakoztak az eljárás ellen; levélben is megfogalmazta véleményét: „Nekem, aki a náci Németországban születtem, ahol szélesebb családom hét tagja vált a fasiszta ideológiának és a fasiszták tetteinek áldozatává, nekem, aki a kommunista Kelet-Németországban nevelkedtem, elkeserítő egyre másra azt tapasztalnom a demokratikus Kanadában egy katolikus akadémiai intézményben, hogy az emberek kíméletlenül denuncióznak, gátlástalanul folytatnak le eljárásokat, semmibeveszik, ha nem éppen megvetik a fair eljárást, a természetes igazságosságot és az ésszerűséget. Mire másra kellene használnunk a 'perverz' jelzőt, ha nem erre a helyzetre, ahol egy politikát, amelyet állítólag abból a célból fogalmaztak meg és vezettek be, hogy korlátozza mások molesztálásának lehetőségét, arra használnak, hogy segítségével cenzúrázzanak, kontrolláljanak, és mindenek előtt molesztáljanak?”

Úgy tűnik, hogy csak egy Heinz Klatt, aki két totalitárius rezsim tapasztalataival is rendelkezik, meg egy John Fekete, aki gyerekként ugyan, de az iskolában már bizonyos tapasztalatokat gyűjtve disszidált a kommunista Magyarországról, csak az ilyenek tartják életbevágóan fontosnak, hogy megálljt kiáltanak, amikor a totalitárianizmus vírusa megjelenik.

De nézzünk még meg más történeteket is. Richard Devlin, a torontói York University Osgood Hall Law Schooljának fiatal tanára azt a feladatot adta a diákjainak, hogy készítsenek egy jogi feljegyzést, amely megkérdőjelezi egy hipotetikus anti-pornográfia törvény alkotmányosságát. A kurzus néhány nőhallgatója tanácsadókhöz fordult, mert kényelmetlenül érezte magát, minthogy saját álláspontja ellen kellett érvelnie. Identitásválságot éltek át. A tanárt megróttá az egyetem két szexuális-molesztálás tanácsadója, s figyelmeztette, hogy „ha újra előfordul hasonló eset, akkor felmerül egy vizsgálat lehetősége, hogy eldöntsék, vajon nem szexuális molesztálás esete forog-e fenn”. A legszomorúbb a dologban az, hogy Devlin utóbb *Ellentámadás a politikai korrektség védelmében* című írásában megtámadott valakit, aki szót emelt melléte, mondván, hogy lám, a fundamentalista liberalizmus nem képes tolerálni az anti-szexista nevelés létrejöttét. Devlin ugyanis tanult az esetből: beállt üldözői közé.

Tanulságos a „sándító professzor” esete is. Richard Hummel, a torontói Egyetem professzora a Hart House uszodájában, ahol az egyetem szexuális molesztálási politikájának megfogalmazását megelőzően is már 28 éve úszott, megbámulta Beverley Torfasont. Hummel bűnösnek találtatott — megeshet, nem is tagadta, hogy megbámulta Ms. Torfasont —, de a 4000- \$-t, amit a hölgy kártérítésként követelt tőle, nem kellett megfizetnie. Kényszerátnevelésre ítélték; az ítéletben benne állott, hogy a döntést Hummel köteleles titokban tartani. Fellebezését elutasították; igaz, ez két nappal azután történt, hogy egy Marc Lépine nevű egyén fegyverrel

besétált a montreáli École Polytechnique egy előadójába, és megölt 14 diáklányt. Az egyetem vezetősége azzal indokolta döntését, hogy „ez a határozat meg fogja akadályozni, hogy a montreáli tömegmészárlás megismétlődjék.” Hummel kommentárja: „Hogy jutott eszükbe az úszómedencében való bámulásról a gyilkosság, és, ha ezt tényleg hiszik, miért küldtek valami amatőr tanácsadásra, nem pedig szakemberhez, azt fel nem foghatom.” John Fekete kommentárja: „But really, a look is just a look. A sandítás éppannyira van a panasztevő elméjében mint a vádlott tekintetében. S a nézést nem lehet ellenőrizni, a legkevésbé a tengerparton vagy az uszodában, bár számtalan választ lehet adni rá, melyek sokkal hatékonyabbak mint a megregulázás és a büntetés.”

Már csak Larry Belbeck professzor esetét szeretném John Fekete nyomán felidézni. A patológia professzora a McMaster Universityn. Megállapítot, hogy ez a kiváló tanár vulgáris és szidalmazó nyelvet használt, nem kívánatos és illetlen szexuális és személyes megjegyzéseket tett, a hallgatóknak és a kollégáknak nem a szemébe nézett, hanem „testük más részeire szegezte tekintetét” és „szexuálisan szuggesztív megjegyzéseket tett.” Az eljárás során azonban csak annyi bizonyított, hogy tíz év alatt tizenhatszor mondta azt, hogy „fuck” (az angolban gyengébbek kedvéért: „bazdmeg”). Elbocsátották. Aztán holmi jogi okokból mégis visszahelyezték állásába, csak hat hónapra függesztették fel (fizetés nélkül), tanácsadásra és kezelésre küldték, s garatálnia kellett, hogy megjavul.

Nem szeretném a biopolitika szószólóinak legfőbb hibáját elkövetni, nem osztom a hitüket, mely szerint a lejtőn nincs megállás. Minthogy nem hiszem, hogy mindannyian, akik megbámuljuk a csinos nőket, potenciális tömeggyilkosok vagyunk, nem hiszem azt sem, hogy aki azokat, akik a biopolitika, jelesül a biofeminizmus követelményeinek tudatosan vagy ösztöneiket kordában tartani nem tudván ellenszegülnek, pszichoterápiára kötelezi vagy akár elbocsájtja az állásból, az holnap majd a lágerbe vagy egyenesen a gázkamrába küldi őket. Mégsem tudok igazán jószívvvel nevetni ezeken az abszurd vádakon. Egyszerűen azért nem, mert ahogy Fekete mondja, a biofeministák „elmeműködését tekinthetjük ugyan furcsának, egzotikusnak, butának, ijesztőnek, szomorúnak, tragikusnak, abszurdnak, idealistának, túlzónak, kísérletezőnek, naívnak vagy akárminek — ha nem lenne az a helyzet, hogy befolyást gyakorolnak a tudományos kutatásokra és fegyelmi eljárásokra.” A kutatás és a szólás szabadságát veszélyeztetik és tönkreteszik a demokratikus jogrendszer. De mielőtt még ezekre a megfontolásokra sort kerítenék, hadd meséljek el még valamit. A Statistics Canada, azaz a kanadai Statisztikai Hivatal egy a férfiak gonoszságáról és szexuális erőszakosságáról szóló felmérésének néhány kérdését. Azt kérdezik: B10: Tapasztalt-e valaha is nem kívánt érdeklődést IDEGEN FÉRFI részéről? (pl. csókdobás)? B14: Követte-e Önt férfi valaha is olyan módon, hogy az ijesztő volt az Ön számára? B19: Valaha is okozott-e Önnek Ön által ismert férfi kellemetlen érzést azáltal, hogy illetlen megjegyzéseket tett a testére vagy szexuális életére? B21: Hajolt-e Ön által ismert férfi Ön fölé valaha is szükségtelenül? C14: Meg tudná mondani, hány férfi tette ezt Önnel? C20: Meg tudná mondani, hány férfi tette ezt Önnel? C25: 16 éves kora óta valaha is megérintette-e Önt szexuálisan akarata ellenére BÁRMELY MÁSIK ÖN

ÁLTAL ISMERT FÉRFI (nem kívánt érintés, megragadás, csók, ölelés?) C26, C39, C45, D10, D17: Meg tudná mondani, hány férfi tette ezt Önnel?

Nos, az ilyenfajta kérdőívek, melyekben persze azt a kérdést nem teszik fel, hogy vajon ismert férfi okozott-e valaha is kellemes érzést a megjegyzéseivel, és általában is a biofeminista „kutatómunka” szándékosan olyan légkört teremt, amely a nőkben meglévő az erőszaktól való jogos félelmet ahelyett, hogy felszámolni igyekezne, sokszorosára felfokozza — ahogy Fekete igen aprólékos és lekiismeretes elemzéssel bebizonyítja, nagyonis szándékosan. A biofeministák, mint majd látni fogjuk, minden lehetséges eszközzel — s minthogy szerintük a cél szentesíti az eszközt, ezek az eszközök a szemükben akkor is tisztességesek, ha fittyet hánynak a tudományos kutatás etikájára — azt akarják bebizonyítani, hogy a mai társadalom két alapvető és egymással kibékíthetetlenül ellenséges csoportja a nők és a férfiak, s a két csoport harcában a nők az áldozat, a férfiak pedig az erőszaktevő szerepét játsszák, s ami a legfontosabb, ez minden látszat ellenére a két csoport *minden egyes egyedére* vonatkozik: minden egyes nő potenciális áldozat, de semmiképpen sem potenciális erőszaktevő (nemhogy a nők férfiakkal szemben gyakorolt erőszakossága nem mutatkozik meg ezekben a „tudományos felmérésekben”, nőkkel, gyerekekkel, idősekkel szembeni erőszakos cselekedeteik is ki vannak cenzúrázva, ha itt-ott mégis felmerül ilyesmi, akkor az jogos válasznak tekintetik, ha nem másra, akkor arra a társadalmi légkörre, melyben a nők csakis és kizárólag az áldozat szerepét tölthetik be — a kör bezárult), s minden egyes férfi potenciális erőszaktevő, és semmiképpen sem potenciális áldozat. A félelem, a pánik, a biztonságérzet hiánya olyan légkört teremt, amely elfogadhatóvá teszi az ilyenfajta vizsgálatokat, ahogy a terror-légkört is a college-okban és az egyetemeken; a vizsgálatok és a lefolytatott eljárások, melyek nem ennek vagy annak a férfinak az erőszakos voltát, hanem a férfiak erőszakosságát igazolják, tovább fokozzák a félelem légkörét, ami persze további drákói rendszabályokért kiált.

Fekete számos vizsgálatot és azok eredményeit elemzi, s a biofeminista kutatómunkának nagyjából a következő jellemzőt mutatja fel:

A szexális erőszak fogalmát olyan szélesen értelmezik, hogy mindaz beleférjen, amit valaki egyszerűen kellemetlennek érez vagy kellemetlennek érezhet, a lopott csók és a fegyverrel kikényszerített nemi aktus egy kategóriába esnek. Így lehetséges azután, hogy komoly képpel előadják: a kanadai nők 98%-át életük során valamikor megerőszakolták. (Fekete jogosan teszi fel a kérdést: Hogyhogy nem a 100%-át? Tényleg van olyan nő — olyan ember -, aki még sohasem esett áldozatul az így értelmezett erőszaknak?) Az „erőszakos” cselekmények egy kontinuumot képeznek, melyen belül nincsenek minőségi különbségek — aminek eredményeképpen azután sokakban felmerül a gyanú, hogy t.k. az erőszakra nem is érdemes szót vesztegetni.

Az alanyoktól rendszerint csak arra kérdeznak rá, hogy mi történt velük. Az esemény értékelését már a kutató feladatának tekintik. Ha a professzor Lucretiát Lucky Lucynak nevezi, akkor az attól függetlenül minősül szexuális molesztálásnak, hogy Lucretiának mi erről a véleménye; s ugyanez helyzet a kérdőívekre adott válaszok kiértékelésénél.

Mint hogy kettős mértékkel mérnek, ellenpéldák egyszerűen nem léteznek. Soha nem kérdezik rá a nők által elkövetett erőszakos cselekményekre, ha megintán férfiak elleni erőszak mégis valamiképpen megjelenik a vizsgálatok horizontján, akkor azt t.k. majdhogynem méltó büntetésnek tekintik, s ha éppenséggel nem is, az ilyesmi nem lesz témává. Jellemző példák: Míg Marc Lépine már említett esetéből a *Globe and Mail* (Kanada egyik vezető napilapja) cikke azt a tanulságot vont le, hogy „A kanadai társadalomnak soha nem volt még mélyebb rálátása a szörnyeteg természetére és nemi hovatartozásának bizonyosságára”, addig egy Laurie Dann nevű csikágói hölgy rémtettei: lelőtt öt elemiiskolás fiút, két helyen is megmérgezte férfiak élelmiszerét, felgyújtotta a Young Men's Jewish Council-t, két másik fiút megégetett a saját pincéjében, lelőtte saját fiát, s egy nyolc éves fiú meggyilkolását azzal igazolta, hogy nemi erőszaktevő volt — nem keltette fel a biopolitikusok figyelmét. Másik példa: egy jelentésben arról értekeznek, hogy a bennszülött nőket tetteikért egyáltalában nem szabadna jogi felelősségre vonni, azokért ugyanis helyzetüknél fogva nem lehetnek felelősek, a börtön meg egyenesen egyenlő számukra a halállal, addig másrésről azt hangsúlyozzák, hogy a bennszülött férfiak esetében egyáltalában nem szabadna tekintetbevenni bennszülött környezetüket, ez ugyanis rasszista megkülönböztetés. Ugyanez a jelentés megállapítja, hogy a bennszülött nők öngyilkossági rátája több mint a kétszerese a kanadai nőkének általában. Azt a mondatot azonban nem idézik a többszörösen idézett forrásból, hogy: „A nőknél az öngyilkosság valószínűsége kisebb, mint a férfiaknál: az indián népességen belül a női öngyilkossági ráta kb. egynegyede a férfiaké-
nak.”

S ami talán a leglényegesebb: a kontextus soha és sehol nem számít. Hogy az erőszakos cselekedeteket milyen körülmények között, miféle indítatásból követik el, azt egyszerűen nem veszik tekintetbe. Mi volna hát ez a bizonyos biopolitika? A biofeminizmus ennek csak egyik, jóllehet a legfontosabb megjelenési formája. A biopolitikusok nemcsak a társadalom nemi megosztottságát hangsúlyozzák, hanem rasszok szerinti megosztottságát is, s még egy vonalon folyik a szent háború, az egészségesek és a fizikailag vagy pszichikailag cselekvésükben akadályozottak között is. Nos, Fekete nagyonis határozottan hangsúlyozza, hogy a modern társadalom még semmiképpen sem oldotta meg a nőkérdést, hogy a nők átlaga valóban hátrányosabb helyzetben van a férfiak átlagánál, hogy a modern társadalom sokszor rasszista, s nem tesz meg mindent a fizikai vagy pszichikai rendelkezésükénél fogva hátrányos helyzetűek érdekében. A biopolitika azonban — ez a legmélyebb meggyőződése — nem fog hozzájárulni ezeknek a kérdéseknek a megoldásához, ahogy százduk egyetlen totalitárius mozgalma sem oldotta meg azoknak a problémáit, akiknek az ügyét állítólag felvállalni kívánta. A biopolitika nem oldhatja meg ezeket a kérdéseket, mert egyszerűen nem is politika: nem a problémák lehető legkiengyensúlyozottabb, valamennyi érintett érdekeit tekintetbevevő megoldására törekszik, hanem a kulturális problémákat biológiai különbségekre visszavezetve a társadalmat egymással szembenálló kibékíthetetlen biológiai csoportokra osztja, s meghirdeti az elnyomott biológiai csoportok szent háborúját az elnyomók ellen. Individuumok nincsenek, szociális és pszichológiai problémák nem léteznek, minden probléma a nemi és a faji különb-

ségekre vezetendő vissza (no meg osztályszempontokra: mert jóllehet az ún. jobb-
oldali hatást sem lehet tagadni, mondja Fekete: viktóriánus morál, rasszizmus, stb.,
a biopolitikusok lényegében a régi baloldali retorikát tekintik alapvető öröksé-
güknek). Jelszavuk a zéro tolerancia: semmiféle nemi, faji, osztályerőszakot nem
tolerálhatunk — persze az ellenség részéről. Az elnyomottak által gyakorolt erő-
szak nemcsak igazolható, hanem szükséges is — lényegében véve nem is tekint-
hető erőszaknak. Az angyalok harca a démonok ellen szükségszerű szent háború,
nem pedig erőszak. Az angyalok ugyanúgy képtelenek rosszat cselekedni, ahogy
a démonok jót.

A biopolitika radikális támadás a liberális demokrácia intézményei, mindenek
előtt az ártatlanság vélelmének alapvetően fontos jogi doktrínája valamint a sza-
badságjogok, azok között is az egyik legfontosabb, a szólásszabadság ellen. S ez
nemcsak logikus folyománya a biopolitikának, ki is mondatik: Pat Marshall — a
biofeminizmus egyik legkiemelkedőbb aktivistája — 1991-ben úgy érvelt a nők
helyzetét vizsgáló parlamenti albizottság előtt, hogy újra kell gondolni a jogban az
ártatlanság vélelmét, a demokrácia más alapvető elveivel egyetemben, beleértve a
szólásszabadságot is, azért, hogy meglegyen „a nőknek a szabadsága, hogy magu-
kat biztonságban (safety and security) érezzék.” *A biopolitika a szabadságot a biz-
tonsággal azonosítja.*

Nos: a biztonság. Megszoktuk, hogy a modern társadalom alapvető értékeinek
a szabadságot, az egyenlőséget és a testvériséget tekintjük. Hogy az emberek
többségének legfőbb igénye a biztonság, a félelemmentes élet, ami a modernitás-
ban a gondoskodó Isten halálával egyre kevésbé jellemzi világukat-világunkat,
erről gyakorta hajlamosak vagyunk megfeledkezni. Mi, liberális értelmiségiek örü-
lünk a posztmodern nyújtotta szabadságnak, a felelősség szabadságának, annak,
hogy ha a történelmünket nem is mi magunk csináljuk — hiszen jószerével még
azt sem hihetjük, hogy van olyan, hogy történelem —, a politikában nincsenek
igazolható elvek, minden, ami történik, a mi másokkal szembeni felelősségünk. S
nem vesszük észre, hogy sokaknak — megeshet, hogy a többségnek? — nem kell
ez a fajta szabadság, a felelősség szabadsága. Sokan szeretnének olyan elvek bir-
tokában lenni, amelyekhez tarthatják magukat. Akkor is, ha adott esetben ezek az
elvek őket személy szerint hátrányos helyzetbe hozhatják, mert ők burzsoák, mert
ők értelmiségiek, mert ők férfiak, mert ők a magát jogosulatlanul felsőbbrendűnek
tekintő fehér fajtához tartoznak. Még a rossz oldalhoz tartozás következményeitől
való félelem sem olyan irtóztató, mint a félelem a semmibe való beledobottságtól,
az emberi létezés kontingenciájától. Míg mi azt hirdetjük, hogy nincsen és nem is
kívánatos a descartes-i *fundamentum absolutum inconcoisum*, addig ők (a több-
ség, de hát reménykedjünk benne, hogy csupán egy nagyon hangos kisebbség,
nagyon hangos kisebbségi mozgalmak) *fundamentalisták* lesznek. Mindent feke-
tén-fehéren látnak, minden bajukért — félelmeikért — másokat okolnak, az ellen-
séget okolják, akit minden egyedi mentőkörülményt figyelmen kívül hagyva meg
akarnak semmisíteni.

Az utolsó bekezdés az én — posztmodern — felelősségem. Jóllehet azzal, hogy
az egész könyvön átsüt a gondolat: a totalitárius kísértés mögött egyfajta morális
pánik húzódik meg, azaz az emberek félelme a morális bizonyosság hiányától —

világos, hogy Fekete Jancsi barátom is így gondolja. Megengedte, hogy idézzem egy hozzám intézett magánlevelét — ezzel zárnám elszomorító riportomat:

„Véget nem érő támadásoknak vagyok kitéve az akadémiai baloldal részéről a könyvem miatt, ugyanakkor liberális jóakaróim félnek csatlakozni hozzám, így nyilvánosan semmit sem mondanak, és sehová sem hívnak meg. A feministák ezenközben megszervezték a könyvem csendes bojkottját a kampuszokon. Nagyon jó lecke ez azt illetően, hogy mit jelent szembeszállni az uralkodó kultúrával, különösen, amikor kiderül, hogy korábbi barátaink és elvbarátaink többsége is annak részévé lett. Így a könyvnek óriási figyelmet szenteltek az újságok, valamint a rádiós és TV-s média, de eddig még egyetlen komolyan vehető kedvező akadémikus értékelést sem kapott. De még azok az értelmiségiek is, akik szeretik a könyvet, csak politikailag gondolkodnak róla, mintha a >nők elleni erőszak<-ipar vitája nem alapulna nagyrésztben kutatómunkán, mintha nem lenne egy egész humanisztikus (irodalmi) filozófiai kerete, s mintha nem léteznék a morális pániknak a komoly szociológiai problémája (a 14-17. századi európai boszorkányüldözéstől kezdve, az 1660-as salemi boszorkánypereken, 1789 nagy félelmén, vagy hogy ne menjek messze a példákért az ötvenes évek McCarthyizmusán, az 1960-as évek Vörös Gárdáin, az 1970-es évek anti-pornográfia félelmén át az 1980-as évek kábítószerezellenes háborúig), hogy a biopolitika és a totalitarizmus tartósabb formáit ne is említsem.” Szóval Jancsi is úgy látja, ahogy én. S bizonyára ő sem tudja, miért félünk mi mástól, mint a többség. És még valami: a leghatározottabban azt merem remélni, hogy erre felé, Közép-Európában egyelőre még tudatunkban őrizzük a totalitarizmustól kapott leckét. Jobb megjedni, mint félni. (Montreal—Toronto)

VAJDA MIHÁLY

Főszerkesztő és felelős kiadó: ACZÉL GÉZA

Kiadja az Alföld Alapítvány megbízásából az Alföld szerkesztősége

Tipográfia: Kass János

Szedés, tördelés: Alföld szerkesztősége. Nyomás: Piremon Nyomda, Debrecen

Felelős vezető: dr. Gere Kálmán

Index: 25 901 ISSN: 0401—3174

Szerkesztőség és kiadóhivatal: 4024 Debrecen, Piac u. 26/A. I. em. Telefon: 412-626 — Postafiók száma: 4001 Debrecen 144. — Kéziratot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza — Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt., árusításban a Nemzeti Hírlapkereskedelmi Rt. és a regionális részvénytársaságok, valamint a Budapesti Hírlapkereskedelmi Rt. — Előfizethető a hírlapkézbesítőknél és a Hírlapelőfizetési Irodában (Budapest, XIII. Lehel u. 10/a., levélcím: HELÍR, Budapest 1900), ezenkívül Budapesten a Magyar Posta Rt. Hírlapüzletági Igazgatósága kerületi ügyfélszolgálati irodáin, vidéken a postahivatalokban. — Évi előfizetés 720 Ft, félévi 360 Ft. — Befizetéskor minden esetben kérjük feltüntetni az Alföld irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat nevét.